

ÇAĞDAŞ İKTİSADİ DÜŞÜNCE OKULLARINA TEORİK YAKLAŞIM

Dr. Erişah ARICAN

M.Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu, Yardımcı Doçent

ABSTRACT : *In this article, we focused on supply side economy policy and the rational expectation theory which reinterpreting, Keynesian demand side economic theory and classical theory by giving more importance to supply side from the years in 1970.*

On the contrary to Keynesians and the Monetarist especially rational expectations theorists who commented Philips curve put forward rational expectations on literature. As for the supply side economy policies, it is centered around the economic growth and efficiency, by positive effect of the tax return depending on the production via tax deductions in supply side economy policies.

I-GİRİŞ

Büyük Depresyon sonrası ortaya çıkan işsizlik ve enflasyon olgusu, hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerin yeni iktisat politikaları arayışına girmelerine neden olmuştur. O döneme kadar geçerli olan "Laissez Faire" esas alan klasik iktisat politikaları yerine, talep yönlü Keynesyen iktisat politikası uygulanmaya başlamıştır. Keynesyen teori ile bir yandan devletin ekonomiye müdahalesi istenirken, bir yandan da işsizlikle mücadele etmenin çözüm yolları açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, 1960'lı yıllara kadar uygulanan Keynesyen teori, bu yıllarda ortaya çıkan durgunluk ve enflasyon sonucunda, yerini parasalcı görüş olan "Monetarizm'e" bırakmıştır.

Monetarizm ile M.Friedman enflasyonun parasal bir olgu olduğunu savunmuş ve parasal faktörlerdeki artışın enflasyonu körüklediğini açıklamıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru, temelde klasik iktisadın temel ilkelerine esas olan ve Philips eğrisini yeniden yorumlayan başta Rasyonel Beklentiler Teorisi olmak üzere Arz Yanlı İktisat teorileri gündeme gelmiştir. Böylece, Keynesyen (talep yönlü) teorileri eleştirerek ortaya çıkan bu teoriler iktisat politikalarına yeni yorumlar sunmuşlardır.

Bu çalışmada, sadece 1970'li yıllardan itibaren iktisat literatüründe yer alan ve özellikle arz yönüne önem veren Rasyonel Beklentiler Teorisi (Yeni Klasik Teori), Arz Yanlı İktisat (Supply-Side Economics) teorilerinin

temel esasları ve para politikalarıyla ilişkileri ele alınmaya çalışılmıştır.

II. RASYONEL BEKLENTİLER TEORİSİ

II.1. TEMEL ESASLARI

Rasyonel Beklentiler Teorisi, ilk kez 1961 yılında John F.Muth tarafından ortaya konarak, önce mal ve sermaye piyasasında pay senetlerinin fiyatlarıyla ilgili bekleyişlerin oluşması gibi mikro ekonomi alanında kullanılmıştır[1;39]. Teori, 1970'li yıllarda Robert Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace ve Robert Barro tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle, Rasyonel beklentiler teorisinin uygulamadaki makroekonomik politikaların yeniden yapılandırılması veya Keynesyen makroekonomik modellerin istatistiksel olarak yeniden uyarlanması olmadığına dikkat çekilmiştir[2;9].

Muth teorisinde, enflasyonist ekonomilerde bekleyişlerin varsayılmasından yola çıkarak ekonomik birimlerin uyumlu beklentilere (adaptive expectations) alternatif olarak rasyonel beklentiler (rational expectations) içinde olduğunu açıklamıştır. Böylece, Rasyonel Beklentiler Teorisinin temel prensibi olarak, ekonomideki enformasyon eksikliği ve oluşan beklentilerin önemi kabul edilmiştir[3;4].

Muth, Rasyonel Beklentiler Teorisini açıklarken, dinamik ekonomik modelleri için beklentilerle ilgili değişik formüller kullandığını, ancak bu formüllerin gerçeklerle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle, beklentilerdeki değişimleri, ekonomik sistemin yapısına veya enformasyonda meydana gelecek değişimlere bağlayarak beklentiler hakkında, geleceğe yönelik hassas tahminler yapılabileceği ifade etmiştir[3;4]. Muth, modelin dayandığı varsayımlar ise[3;5]:

- Tesadüfi etkiler normal bir dağılım gösterirler.

- Tahmin edilecek değişkenler için kesinlik eşdeğerler (certainty equivalents) bulunur.

- Modelin denklemleri (beklenti denklemleri) doğrusaldır.

Muth'a göre, beklentiler mevcut bilgilere dayalı tahminler olduğundan subjektif beklentiler objektif beklenen değerle (iktisat teorisi çerçevesinde oluşturulan denklemlerden elde edilen) aynı olacağı varsayımıyla rasyonel beklenti görüşü ortaya çıkmıştır. Buna göre, bireylerin beklentilerinin tesadüfi dağılımı, teori tarafından yapılan tahmin etrafında dağılmış olacağı kabul edilir. Böylece, bireylerin beklentilerinin beklenen değeri ile gerçekleşen değeri arasındaki fark, tahmin hatalarını vermekte ve beklenen değeri sıfır olan tesadüfi değişken olarak kabul edilmektedir[3;5]. Bu durum, beklentilerin rasyonel olduğu ile açıklanmaktadır.

Muth, ilgili makalesinde, daha çok iktisat teorisinde toplam arz, toplam talep, piyasa dengesi, fiyat hareketleri ile Cobweb teoremi gibi mikro konularla ilgilenmiştir. Muth'un bu makaleyle getirdiği yenilikten yaklaşık on yıl sonra "Rasyonel Beklentiler Teorisi" makro model olarak uygulamaya konmuştur. Teoriye göre, makro ekonomik modeller beklentilerle oluşur. Teoride, üretim düzeyi ile fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişki açıklanarak makro model olarak geliştirilmiştir. Bu sonucu ortaya koyan Lucas'a göre, varsayımlar model oluşturmaya uygun değildir, çünkü model oluşturmada kullanılan parametreler, tahminde kullanılan politikaların sonuçlarıdır. Bunun nedeni ise modellerde kullanılan beklentilerin, politika oluşturmaya yönelik olmasıdır[4;209].

Lucas'a göre, bir malın arzı, nisbi fiyatındaki artışla beraber genişler ve teorisi şu şekilde ifade edilir[5;201]:

$$Y_{t+1} = F \{ Y_t, X_t, Q, et \} e$$

F= Fonksiyon

Q= Parametre vektörü (ekonomik birimlerin arz ve talep fonksiyonundan elde edilir.)

Y_t= Mevcut durum.

X_t= Devletin para ve maliye politikaları.

et= Tesadüfi hata terimi.

Teori, F ve Q değişkeni bilindiği takdirde X_t değişkeninin de aynı kalacağını kabul eder.

Rasyonel Beklentiler Teorisi, iktisat politikalarına getirdiği yenilik "beklentiler" konusunda yenilik getirmiştir. Aslında gerek Keynesyenler ve gerekse

Monetaristler beklentiler konusunu ele almışlar ve fertlerin genel fiyat seviyesindeki değişimleri önceden tahmin etmede uyumlu beklentilere sahip olduğunu açıklamışlardır. Rasyonel Beklentiler Teorisinde, Rasyonel beklenti hipotezi tam rekabet piyasası ile desteklenerek iktisat politikalarının yansız olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü fertlerin uyumlu beklentiler yerine, rasyonel beklentilere sahip olduğu varsayılarak, iktisat politikalarında oluşan değişikliklere karşı aktif davranışlarda bulunacağı ve politikaların beklenen sonuçlarını değiştirebileceği kabul edilmektedir[6;219-220].

Rasyonel beklenti kavramı, Yeni Klasik İktisat Okulunun temel varsayımı olarak kabul edildiğinden, kimi iktisatçılarda "Yeni Klasik İktisat Okulu" olarak veya kimisi tarafından da "Rasyonel Beklentiler Teorisi" olarak adlandırılmaktadır. Rasyonel Beklentiler Teorisi, sermaye piyasalarına da uyarlanmakta ve "etkin piyasa hipotezi" ile açıklanmaktadır[7;1333].

II.2. Rasyonel Beklentiler Teorisi ve Para Politikası

Rasyonel Beklentiler Teorisi, aslında klasik teorisin bütün prensiplerini tüm ekonomik problemlere ve özellikle makroekonomik problemlere uygulayabilen bir girişim olarak anlaşılmaktadır. Çünkü, bu prensipler, rasyonel beklentileri oluşturan makroekonomik politikalara uygulanmış ve bu yüzden yeni bir klasik teori olarak ortaya çıkmıştır[8;81-82]. Nedeni ise, uygulanacak iktisat politikalarının geçmişte uygulanan politikalarla farklı olması gerçeğidir. Diğer bir deyişle, RBT'e göre, aktif iktisat politikalarının araçlarını (vergiler, devlet harcamaları, para arzı, bütçe açığı) kullanarak ekonomik değişkenler üzerinde etkili olmak mümkün değildir. Bu nedenle, aktif iktisat politikalarının neticesini önceden tahmin etmek mümkün olmadığından, istikrarlı politikaları uygulamak tercih sebebidir. Böylece, devlet politikaları belirleyerek, fertlerin uygulanan politikalara göre kararlarını verebilmesi sağlamaya çalışılmaktadır[5;222-223].

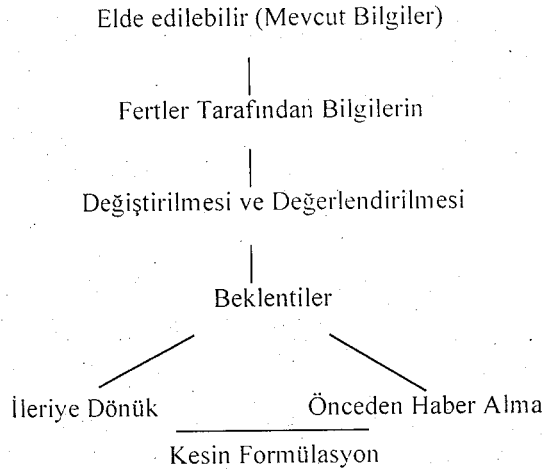
Rasyonel Beklentiler Teorisi'nde (RBT), enflasyon tahminlerinin eksik olduğu ve gerçek enflasyon oranının daha düşük olabileceği varsayılır. Çünkü rekabetçi piyasa koşullarında fiyat ve miktar ilişkileri etkin bir şekilde belirlendiğinden, bilginin eksik olduğu kabul edilmektedir. Böylece, geleceğe yönelik değişkenlere ilişkin beklentilerin rasyonel olduğu varsayılmaktadır[9;209]. Ayrıca teoride bireylerin, diğer değişkenler ve geçmiş enflasyona yönelik bilgilerini etkin bir şekilde kullanarak, sistematik hatalardan kaçınmak suretiyle kendi tahminlerini oluşturabileceği kabul edilmektedir. RBT'de enflasyonun optimal bir seviyesi

varsa, para arzına yönelik uygulamaları üzerinde sabit kısıtlamaların olduğu kabul edilir. Halbuki teoride optimal enflasyon oranının varlığının kabulü konusunda teorik bir fikir birlikteliği söz konusu değildir[4;229].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde, Fischer'in miktar teorisi çok katı olması itibariyle eleştirilmiştir. Ancak bu teorisinin uygunluğu örneğin, ISLM ve kısa vadeli Philips eğrilerinin çıktıkları üzerinde kısıtlamalarının yeterli olmasıyla mümkündür. Bununla beraber Rasyonel beklentiler teorisi, bireylerin cari fiyatlardan ziyade geçmiş fiyatları kullanarak fiyat seviyesi hakkında fikir belirtmelerini kabul etmemektedir[10;159].

Teori, Muth (1961) ve Samuelson (1965)'un ifade ettiği gibi, toplumun beklentilerinin rasyonel olduğu hipotezi ile, ekonomik ve istatistikî teorisinin optimal tahminlere eşit olduğunu kabul etmiştir. Böylece, beklentilerin rasyonel olduğu hipotezine dayanmanın iki nedeni olduğu varsayılmıştır. Birinci nedeni fiyat seviyesine ilişkin tahminlerin oluşturulmasında geçmiş fiyatların yanında, halkın bilgilerinin kullanımının kabul edilmesidir. İkinci nedeni ise, bazı durumlarda, Samuelson tarafından önerilen ve ampirik olarak denenen testin kullanılması ve bu testin stok fiyatları, tüketici fiyatları ve faiz oranları üzerinde olumlu sonuçlar vermesidir[10;159].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde enflasyonu oluşturan mekanizma şu şekilde ifade edilmiştir[11;62].

Teoriye göre, fiyat seviyesinin tahminine yönelik beklenti varsayımları rasyoneldir, çünkü, fiyat hareketlerinin tahmin edilememesinin nedeni, para arzının sistematik olarak bağımsız olmasıdır. Dünyada, para otoritelerinin izleyeceği sistematik bir kural olmadığından, fiyat seviyesini tahmin etmek güçtür[9;223]. Bu nedenle, beklenen enflasyonda, dışsal şoklar ve faiz oranının etkilediği toplam talebin önemi vurgulanmaktadır[12;200].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde para politikalarının sonuçları istikrarlı bir parasal büyüme oranına yönelik Friedman'ın felsefesi ile uyumludur. Para arzının eksojen olarak kabul edildiği bu görüşte, para arzı ekonomideki diğer değişkenler kadar etkili olduğu varsayılır. Teoride, para arzının dayandığı temel prensipler ise şu şekilde özetlenmiştir[9;223].

- Toplam üretim para arzının bir fonksiyonudur.

- Eğer fiyat seviyesinde önemli bir düşüş görülürse, gelecek dönemin seviyesini beklenen değere eşitleyen hedef değer, optimal para arzının neticesidir.

- Para otoriteleri, paranın değerinin dönemden döneme değiştiğini gözönünde bulundurmazsa, istenen faiz oranının seviyesini dönemler itibariyle açıklayamayacaklarından tek bir denge fiyatı bulunmayacaktır.

Buna göre optimal para arzı[9;223]:

Formül:

$$(1) (1-J_0)Et-1Pt-J1Et-1Pt+2 = Et-j-Xt+J2Mt$$

$$(2) Et-1Pt = -K2/2K22$$

ve

$$(3) Et-1Pt+1 = -K2/2K22$$

son iki formül 1.formülde yerleştirildiğinde

$$(J1+J0-1)K2=2(Et-1Xt+J2Mt)K22$$

sonucu ortaya çıkmaktadır.

$Et-1Pt+1$ =Modelde kullanılarak hesaplanan $Pt+i$ 'nin matematiksel beklentisi.

$Xt-Et-1Xt =$ Dışsal şoklardaki yeniliklerin doğrusal kombinasyonu.

$Pt-Et-1Pt =$ Para arzını etkileyen dışsal şoklar.

$K =$ Dışsal şoklar.

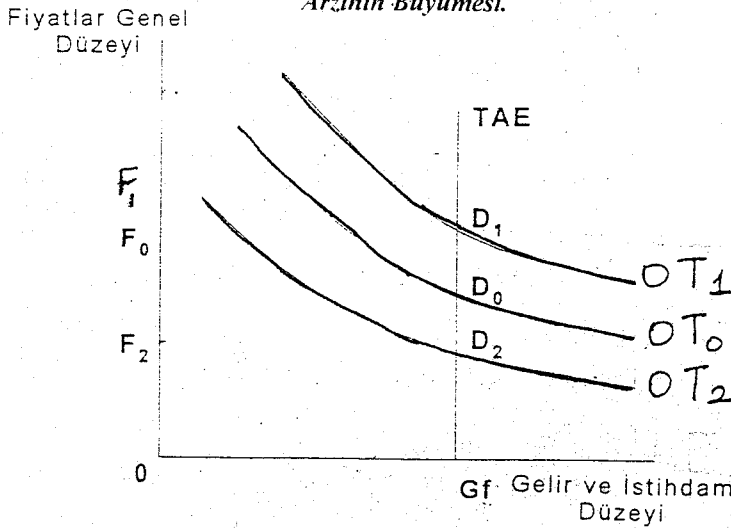
Rasyonel beklentiler teorisinde, para miktarı arttırılırsa, ekonomik dalgalanma ve fiyatlar genel seviyesi artar, üretim hacmi azalır, böylece Philips eğrisi daralır. Teoride, fertlerin bilgi edinmedeki problemleri, gelecek dönemdeki fiyat tahminlerinde daha fazla belirsizlik yaratır. Bu durum, piyasalararası, nisbi fiyat değişimlerinde artışa neden olur. Böylece, fertlerin görüş

açısı daralır. Çünkü, geçmişe yönelik para politikası analizi, karmaşık olup, hem kamunun hem de para otoritelerinin nisbi bilgi elde etmesi güç olduğundan farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olur. Eğer otoriteler doğru bilgi elde edemezlerse, kamuyu, ekonomik değişkenler konusunda yanlış bilgilendirir. Buna karşılık, para otoritesi doğru bilgilendirilirse, ekonomik değişkenler konusunda doğru tahminler yapılabilir[13:253-254].

Rasyonel beklentiler teorisinde, para arzı artırıldığı takdirde, fertler bir dönem sonra bu artışın fiyatlar genel seviyesine ve nominal faiz oranına yansıtacağını kabul eder. Böylece, fertler para arzının enflasyonist bir etki yaratacağını tahmin ettiği için rasyonel davranışta bulunacaktır. Ekonomide para arzının artırılması, durumunda grafikte görüldüğü gibi, toplam talep OT₀'dan OT₁ seviyesine kayarken, fiyatlar da F₀ düzeyinden F₁'e yükselir. Böylece, teoriye göre uzun dönem toplam arz eğrisinin (TAE) inelastik olduğu varsayılır. Bunun nedeni ise, para arzının artırılmasının uzun dönemde, reel üretim ve istihdam üzerinde etkili olamayacağıdır[6:219-220].

Esas olarak rasyonel beklentiler hipotezinde, para politikası Friedman'ın "sabit büyüme oranı" kuralını esas alan felsefe ile uyum içinde olup, sadece aralarındaki fark, rasyonel beklentiler hipotezinde para otoritelerinin üstün bir ekonomi bilgisine sahip olduğu konusundadır. Böylece, kamuya bilgi aktarımı pahalı olmaktadır[4:229].

Grafik 1: Rasyonel Beklentiler Teorisinde Para Arzının Büyümesi.

II.3. Rasyonel Beklentiler Teorisine Göre Philips Eğrisinin Yorumlanması

Rasyonel Beklentiler Teorisi, Friedman'ın "doğal işsizlik oranı" kavramını içeren bir Philips Eğrisi

yorumunu esas almıştır. Philips eğrisi istatistiki bir araştırma olup, bu çalışmanın ekonomik mantığı 1960 yılında, Lipsey tarafından ortaya konmuştur. Lipsey'e göre, bir tek pazarda, ücretlerin artışı veya azalışı, pazardaki aşırı arz ya da talep seviyesine doğrusal olarak bağlıdır[14:57-59]. Çünkü teorik rasyonalizasyon, emek piyasasında arz ve talep konumunu temel alır[15:261-274].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde, eğer fiyat beklentileri uyumlu beklentilere göre oluşturulursa, çok geçmeden işçilerin, gelecekte fiyatların artacağını kabul ederek ücretlerin artışları için yapılan müzakerelerde gerçekçi bir artış beklentilerine gireceği kabul edilmektedir. Bu durumda, kısa vadede Philips eğrisi yukarıya doğru kayacaktır. Ancak önemli olan nokta, bunun ne kadar yükseleceğidir[14:59].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde, doğal işsizlik oranı ile ilgili kullanılan tüm formüller rasyonel unsurlara dayandırılmıştır. Bu unsurlar sadece göreceli fiyatlarla ilişkili olduğundan ekonomi içinde genel fiyat hareketlerinden ayırt edilmemiştir[10:199].

Rasyonel Beklentiler Teorisinin öncülerinden Lucas, Philips eğrisini şu şekilde yorumlamıştır. Eğer nominal toplam talep yüksek enflasyonunun nedenini açıklıyorsa, üretim hacmi tahmin edilebilir. Bu nedenle para yanılışı için operasyonel bir model geliştirilmelidir. Böylece, fertler, rasyonel davranışta bulunacaktır. Modelin ampirik desteklenmesi açısından Lucas şu konuya dikkat çeker, eğri parametreleri düşük varyanslı ise yüksek varyansa oranla daha küçük tahminler ortaya çıkacaktır. Çünkü, Philips eğrisinin yapısında tahminler oluşturulmakta ve bir takım formüllerle faiz elastikiyeti ölçülmektedir[16:325]. Lucas'ın Philip Eğrisinin ifadesi[15:263]:

$$Y_t = Y_0 + (P_t - P_0) + U_t, > 0$$

ve sabit parametrelerdir.

$$Y_t = \text{Üretim hacmi}$$

$$P_t = \text{Fiyat düzeyinin logaritması}$$

$(t-1)P_t = (t-1)$ periyodunun sonundaki P_t beklentileri.

$$U_t = \text{Stokastik dağılım terimidir.}$$

Aynı zamanda rasyonel beklentiler teorisinde uzun dönemli çalışma sözleşmelerinin yapılması tercih sebebidir. Çünkü aktif bir para politikası uygulaması, istikrarlı fiyat seviyesine ihtiyaç duymaktadır. Böylece bir politika aynı zamanda üretim hacmini de etkilemektedir[15:272-274].

II.4. Rasyonel Beklentiler Teorisinde Faiz Oranları

Rasyonel Beklentiler Teorisinde, faizler ile beklenen enflasyon arasındaki ilişki ekonominin reel ve parasal sektörlerinin kesişme noktasına bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Rasyonel Beklentiler, toplam arz büyüklüğünün ve beklentilerin rasyonel olduğu varsayımı altında para arzının bir sonucu olarak reel faiz oranlarının değişmeyeceğini kabul etmektedir. Hatta reel faiz oranlarının para arzından bağımsız olduğu ve para otoritelerinin sabit nominal faiz oranları içeren politikaları uygulamaları gerektiği savunulmaktadır. Çünkü böyle bir politikanın uygulanması belli bir denge seviyesini içermeyeceğinden ekonomide enflasyon veya deflasyona yol açabilecektir[10:159-162].

Rasyonel Beklentiler Teorisinde, reel faiz oranları, nominal faiz oranlarından fiyatlar genel seviyesi için beklenen enflasyon oranının düşürülmesi sonucu elde edilmektedir[13:523].

III. ARZ YANLI İKTİSAT POLİTİKASI

III.1. Temel Esasları

Arz yanlı (supply-side) veya teşvik edici (incentive) teoriler, özellikle 1980'li yılların başlarında ABD'de ekonomi gündemine girmiştir. Arz-yanlı iktisat olarak adlandırılan bu politika, başlangıçta bilimsel bir dayanaktan yoksun olması nedeniyle eleştiriler almış ve daha sonraları geniş bilimsel araştırmaların temeli olmuştur[6:225]. Bu politika öncelikle, Amerika'da, Reagan, İngiltere'de Margaret Thatcher tarafından uygulanan ekonomik programların da temelini oluşturmuştur. Özellikle Arz-yanlı iktisat mali politikalarla, nispi fiyat değişimleri üzerinde yoğunlaşır.

Arz yanlı teori, milli gelir seviyesi ve istihdamın toplam talep seviyesine dayandığı açık bütçe ve gevşek para politikaları ile talebin uyarıldığı Keynesçi politikalara bir alternatif olarak ele alınmaktadır. Özellikle, Keynesyen politikalar neticesinde dünya ekonomisi büyük boyutlara ulaşan enflasyon olgusu ile karşı karşıya gelmiştir. Bu nedenle 1930'lu yıllardan, 1960 ve 1970'lere kadar iktisatçıların çoğu, talep kavramını merkez kabul etmişler ve potansiyel arzı teknolojik gelişme, iş gücü kalitesinin gelişimi, sermaye birikimi, şahsi teşvikleri gibi faktörler ihmal edilmiştir. Bu durum, yüksek oranda işsizliğin, (özellikle işsizlik sigortaları, refah kısıtlamaları, efektif emek arzını azaltan asgari ücretler gibi) hükümet politikalarından dolayı talep yetersizliği ile sonuçlanmasına engel olmuştur. Ancak, bu

kez arz yetersizliği problemi ile karşılaşmıştır. Neticede arz yanlı iktisat politikalarına dönüş bu şekilde başlamıştır[17:26].

Keynesyen politikalarının ortaya çıkardığı olumsuzluklara karşı vergi indirimleri öneren Amerikalı İktisatçı Arthur Laffer, vergi indirimleri sonucunda vergi gelirlerinin azalmayacağını, aksine artacağını ifade etmiş ve bu önerisini bir grafikte açıklamıştır. Akademik çevrelerde, "Laffer eğrisi" olarak ifade edilen grafikte, vergi indirimleri ile vergi gelirleri arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Laffer, çağdaş iktisadi problemler esasen efektif talepteki yetersizlik yerine, üretimin talebe cevap vermemesinde kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu nedenle, üretimi teşvik etmek için vergi politikasının önemli bir araç olduğu savunulmuştur[6:226] Laffer sonuç olarak vergileri arttırmanın bütçeyi denkleştirmek yerine aksine, vergi indirimlerinin ekonomik büyüme yoluyla bütçeyi denkleştirmeye yardım edeceğini savunmuştur[17:118].

Arz-yanlı iktisadın ekonometrik modelini geliştiren Michael Evans'a göre, Keynesyen modeller, ekonomideki dengesizlikleri düzeltmekten çok, taleple ilgilidir. Bu nedenle, üretimi teşvik edecek arz yanlı modeller geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Evans'a göre, arz yanlı iktisat politikası[6:226]:

- Şahsi ve kurumlar gelir vergilerinde indirim,
- Vergi indirimlerine paralel kamu harcamalarında indirim,
- Yasal-kurumsal serbestleşme politikalarını içermelidir.

Arz-yanlı iktisatçılardan, Norman Ture'de, vergi indirimlerinin kamu harcamalarındaki indirimlerle desteklenmediği durumda bütçe açıklarına sebep olacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde, P.C.Roberts ise, arz, emek, tasarruf ve yatırım gibi makro değişkenlerin etkisi sebebiyle, nisbi fiyatlarda değişiklikler oluşursa vergi oranlarının değiştirilmesi gerekliliğini savunmaktadır[19:615-617].

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde arz-yanlı iktisat politikasının temelini vergi indirimlerinin oluşturduğu görülmektedir. Özellikle, vergi indirimleriyle, üretimin ve buna bağlı olarak vergi gelirlerinin pozitif etkileneceği kabul edilmektedir. Böylece, ekonomik büyüme ve etkinlik sağlanacağı esas alınmaktadır[6:226]. Arz yönlü iktisat politikalarında, etkin bir şekilde kullanılan vergi oranlarında indirimi yönteminin yanında ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla, ulaştırma, haberleşme ve mali hizmetlerde yapılacak serbestleştirmelerinin olumlu etkileri olacağını da kabul edilmektedir[18:119].

Barro, Lucas, Sagent, Wallace gibi Şikago ekolüne bağlı ekonomistlerin geliştirdikleri Rasyonel Beklentiler Teorisi'nde yer alan "beklentiler" kavramını arz-yanlı iktisatçılar da kabul etmişlerdir. Böylece, arz-yanlı iktisatçılar da, ekonomik konjonktürü etkilemek için uygulanan geleneksel politikalar geleceğe yönelik beklentileri dikkate almadığından ekonomide istikrarsızlığa yol açtığını kabul etmektedirler. Hatta, monetaristler gibi, arz-yanlı iktisadın temelinde devlet müdahalesinin, arz ve istikrarlı olması bulunmaktadır[20;180-181]. Dolayısıyla, Feldstein, Boskin, Laffer gibi arz-yanlı iktisatçılar Şikago ekolünden oldukça etkilenmiş ve vergilerin etkileri konusunda açıklayıcı bilgiler sunmuşlardır.

Arz-yanlı iktisatta para ve özellikle vergi konularını esas alan maliye politikalarının görevlerinin farklı olduğu esas alınarak, bir politikanın diğer politika yerine kullanıldığı ve bu iki politikanın birbiriyle uzlaşmayacağı kabul edilir.

III.2. Para Politikası

Mikro iktisadın (fiat teorisi), makro ekonomik büyüklüklere uygulanması olan arz-yanlı iktisat politikaları hedeflerinde katılığına rağmen politika araçlarını kullanmada esneklik[21;246]. Bu görüşe göre, para politikası araçları, piyasada oluşan ortamla uyumlaşmada kullanılmaktadır. Monetaristlerce kabul edilen ve parasal büyüme limitlerinin, daha dar limitler içinde kontrol edilebilirliği konusu ile uyumlaşmaktadır. Ancak, Monetaristlerin kabul ettiği para arzındaki büyümenin tutarlılığının gelecekteki enflasyonu önleyeceği iddiasını kabul etmezler. Bu yaklaşımda, geçmişteki fiyat değişimleri değil, fiyat değişimelerindeki beklentiler önem kazanmaktadır[20;181].

Arz-yanlı iktisadın temel noktasını ekonomik değişmelerin fiyat değişimiyle başlayıp, gelir değişimi şekline dönüşmesi oluşturmaktadır. Buna göre, fiyat değişimleri devletin ekonomik faaliyetlerini birinci derecede, gelir değişimleri ise ikinci derecede etkilemektedir. Böylece, bu iki faktör devletin kaynak dağılımı üzerinde etkili olacaktır[21;247].

Ayrıca, arz-yanlı iktisatta, enflasyonun temel nedeni, reel üretim artışına oranla para arzının hızla artmasıdır (Philips eğrisinin reddedilmesi). Böylece, istihdam, tasarruf ve sermaye birikiminin oluşumunu engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılmasıyla enflasyon önlenmektedir. Buna göre, para arzı sabit bir hızla arttırılırsa, emek arzını arttırıcı, tasarruf ve yatırımı teşvik edici politikalar uygulandığı takdirde fiyatlardaki yükselme hızı yavaş olacak ve istikrarlı bir para arzı

politikası toplam üretim ve gelir artışına neden olacaktır[21;247].

Arz-yanlı iktisat politikasında para arzı ile bütçe açıkları arasında ilişkinin olmaması da önem taşımaktadır[19;616].

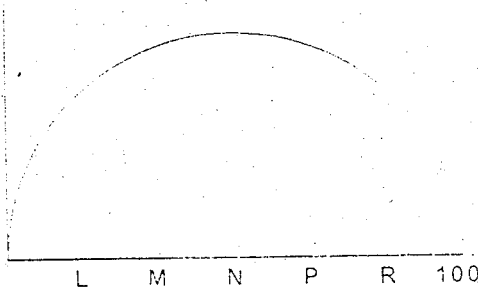
III.3. Maliye Politikası ve Laffer Eğrisi

Maliye politikasında temel araç, vergi oranları olarak kabul edilmektedir. Arz-yanlı iktisatçılar, marjinal vergi oranlarının indirilmesi (arttırılması) durumunda, nispi fiyatların olumlu veya olumsuz etkileneceğini varsayarlar. Buna göre, vergi indirimleri, piyasaya arz edilen emeğin, boş zamana nisbeten çalışma tercihini arttırarak, emek arzını arttıracak ve bu durumda, diğer şartlar aynı kalmak koşuluyla, reel üretim, reel gelir ve dolayısıyla toplam talep artacaktır. Ayrıca, bireylerin tasarruflarının maliyetini tüketime oranla azaltan bir vergi indirimi, sermaye birikimini hızlandıracak, üretimi, geliri ve toplam talebi arttıracaktır. Bazı, arz-yanlı iktisatçılara göre, vergi indirimleri bütçe açıklarına yol açsa bile, yatırım için kullanılabilir fonları azaltmayacaktır. Çünkü, vergi değişimleri, tasarruf oranlarını arttırarak, ortaya çıkan bütçe açıklarını finanse edecektir, böylece reel hasıladaki hızlı yükselme, çalışmayı teşvik edecek ve enflasyon oranını makul bir şekilde azaltarak, işsizlik oranını da düşürecektir[17;26-27].

Vergi indirimleri yoluyla, tasarruf ve sermaye birikiminin artması, sermaye-emek oranını yükseltmektedir. Burada rol oynayan vergi indirimleri, gelir vergisi, kurumlar vergisi ve bütçe harcamaları indirimidir. Bu üç indirim arasında denge kurulamazsa, vergi indirimleri enflasyonist baskı yaratacaktır[22;182-183]. Arz-yanlı iktisadın önemli kavramlarından, Laffer Eğrisi ABD' i ekonomi politikasında, rolü üzerinde en çok yorum yapılan konulardan birini oluşturmuştur.

Laffer eğrisi ile ilgili görüşler, ilk kez 14.yy'da filozof İbni Haldun tarafından öne sürülmüş daha sonraları A.Smith gibi iktisatçılar tarafından da ele alınmıştır. Bu eğrinin geometrik yorumu literatürde "Haldun-Laffer Etkisi" olarak kabul edilmektedir. Burada, özellikle marjinal vergi oranlarında değişikliklerin nispi fiyatlar üzerindeki etkileri açıklanmaktadır[6;228].

Vergi Gelirleri

Grafik: Laffer Eğrisi.

Vergi Oranı

Grafik: Laffer Eğrisi

Vergi gelirlerini, vergi oranı azaltıldığı zaman, uygulanan vergi oranının, maksimum vergi gelirlerinde artış sağlayacak bir oranın üzerinde bulunması önem taşır. Şekilde görüldüğü gibi, uygulanan vergi oranı N oranından büyük olduğu takdirde vergi gelirlerinde artış görülür (P ve R oranları gibi). Eğer, uygulanan vergi oranı, vergi gelirlerinin maksimum olduğu N oranının altında ise (L ve M oranında), vergi oranlarını azaltmak, vergi gelirlerinde azalışa yol açacaktır [21:249-250].

IV-SONUÇ

1970'li yıllardan itibaren, Keynesyen talep yönlü teorileri ve klasik teoriyi yeniden yorumlayan teoriler olarak ortaya koyulan ve daha çok arz yönüne önem veren "Rasyonel Beklentiler Teorisi" ile "Arz Yanlı İktisat" Politikası iktisat literatürüne görüş açıları kazandırmışlardır..

Özellikle 1970'li yılların sonlarına doğru klasik iktisadı yeniden güncelleştirerek Philips eğrisini yorumlayan Rasyonel beklentiler teorisyenleri, Keynesyenler ve Monetaristlerin aksine literatüre "uyumcu beklentiler" kavramı yerine "rasyonel beklentiler" kavramını sokmuşlardır. Rasyonel Beklentiler Teorisine göre, bireylerin rasyonel davranışlara sahip oldukları iktisat politikalarında oluşan değişiklikler karşısında aktif bir tutum sergiledikleri ve bunun sonucunda politikaların beklenen sonuçlarını değiştirebilecekleri kabul edilmektedir.

Arz-yanlı iktisat politikasında ise, vergi indirimleri yoluyla üretimin ve buna bağlı olarak vergi gelirinin pozitif etkileneceği kabul edilerek, ekonomik büyüme ve etkinliğin sağlanacağı esas alınmaktadır. Dolayısıyla, arz-yanlı iktisatçıların esas hedefi olan, kamu harcamalarının azaltılması ve vergilerin indirilmesi stratejilerin beraber uygulanması önem taşımaktadır.

Görüldüğü gibi, 1970'ler ve özellikle 1980'lerden itibaren gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan

ülkelerde uygulamaya konan bu teoriler, farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Böylece, teoriler, uygulama sonuçlarıyla ülkelere farklı ufuklar açmaktadır. Ancak, burada önemli olan husus, ülkelerin, ekonomi literatüründeki bu teorileri baz alarak, kendi ülke dinamikleriyle uyumlaştırılabilmeleridir.

KAYNAKLAR

- (1) PARASIZ İlker. Makro Ekonomi Teori ve Politika. Ezgi Kitabevi Yayınları. 5.Baskı. Bursa. 1993. s.339.
- (2) THOMAS J.Sargent. Rational Expectations and Inflation. New York. 1986. s.9.
- (3) MUTH J.F.. "Rational Expectations and the Theory Price Movements" Lucas-Sargent(Ed). Rational Expectations and Econometric Practica. Vol:1. Minnesota. 1981.
- (4) SARGENT T.J. -Neil Wallace. "Rational Expectations and the Theory of Economic Policy". R.Lucas and T.Sargent. (ed) Rational Expectations and Econometric Practice. Vol 1. The University of Minnesota Press. 1982. s.209.
- (5) SAVAS Vural. Keynesyen İktisat Yıkılırken. Beta Yayınevi: 2. Baskı. İstanbul. 1986. s.201.
- (6) AKTAN Coşkun Can. "Çağdaş İktisadi Düşünceler". Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:5. s.1-2. 1990. ss.219-220.
- (7) Para-Finans Ansiklopedisi. Creative Yayıncılık. İstanbul. s.1333.
- (8) MARK H.Willes. "Rational Expectations" as a Counterrevolution. The Public Interest. Special Issue. 1980. ss.81-82.
- (9) SARGENT T. -Neil Wallace. "Rational Expectations the Optimal Monetary Instrument and the Optimal Money Supply. Lucas-Sargent (Ed). Rational Expectations and Econometric. practica. Vol:1. Minnesota. 1981. s.209.
- (10) THOMAS J. Sargent. "Rational Expectations. The Real Rate of Interest. and the Natural Rate Of Unemployment" (Ed.) Lucas-Sargent. Rational Expectations and Econometric Practice. Vol: 1. Minnesota. 1981. s. 159.
- (11) AKDIŞ Muhammet. "Rasyonel Beklentiler Okulunun Enflasyon Yaklaşımı ve Türkiye'de Faiz Oranları. Banka ve Ekonomik Yorumlar. Haziran-Temmuz 1992. İstanbul. s.62.
- (12) GUISEPPE Chirichiello. Macroeconomic Models and Controversies. St. Martin Press. New York. 1994. s.200.
- (13) BARRO R.J.. "Rational Expectations and The Role of Monetary Policy" Lucas-Sargent (Ed). Rational Expectations and Econometric.

- Practice. Vol:1, Minnesota, 1981, ss.253-254.
- (14) VANE R. and. John L.Thompson. Current Controversies in Macroeconomics. England, 1992, ss.57-59.
- (15) STANLEY Fischer "Long-Term Contracts, Rational Expectations and the Optimal Money Supply Rule. R.Lucas and T.Sargent. Rational Expectations and Econometric Practice. Vol:1, Minnesota, 1981, ss.261-274.
- (16) SARGENT T., Macroeconomic Theory. Academic Press, Newyork, 1979, s.325.
- (17) FELDSTEİN Martin, "Supplyside Economics: old Truth and New Claims", American Economic Review, Mayıs 1986, s.26.
- (18) EĞİLMEZ Mahfi, Hazine Diyalog Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.118.
- (19) The New Palgra ve Dictionary of Money and Finance, New York, 1994, ss.615-617.
- (20) LEPAGE Henri, A.B.D.'de Yeni Bir Düşünce Akımı "Çev: Dündar Sağlam, İç Dünya Ekonomisinde Bunalım", Focus, Kasım 1981, ss.180-181.
- (21) SAVAŞ Vural, Politik İktisat, 2.Baskı, İst., s.246.
- (22) SAVAŞ Vural, Keynesyen İktisat Yıkılırken, s.182-183.